

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ

© Ткач Є.В., 2007

Розглядаються теоретичні та методологічні основи банківського кредитування інноваційного розвитку малого бізнесу з позиції його впливу на розвиток банківської системи, підприємницького сектору та соціально-економічний розвиток України загалом.

In this article are discussed theoretical and methodological bases of banking crediting of innovational development of small business from positions of it's influence on the development of banking system, entrepreneurship sector and social-economic development of Ukraine in general.

Постановка проблеми

В умовах становлення національної економіки важливе значення має розуміння теоретико-методологічних аспектів суті і змісту процесу банківського кредитування розвитку малого бізнесу на інноваційній основі, його ролі для економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема банківського кредитування розвитку малого бізнесу на інноваційній основі розглядається у наукових працях Бажала Ю., Боброва Є., Варналія З., Захаріна С., Карташяна О., Крупки М., Кужель О., Малахової О., Михайлова В., Пасічника І., Пашути М., Футало Т., Юркевича О., Яковенка Л. та інших вітчизняних учених.

Постановка цілей

Мета роботи – розгляд теоретичних і методологічних аспектів банківського кредитування інноваційного розвитку малого бізнесу в Україні в умовах становлення і розвитку банківської системи, підприємницького сектору і економіки країни загалом.

Виклад основного матеріалу

Зростання макроекономічних показників, підвищення добробуту населення і, власне, соціально-економічний розвиток країни може забезпечити тільки ефективно функціонуюча економіка, яка передусім тісно пов'язана з інноваціями, інноваційною активністю і діяльністю господарюючих суб'єктів, усіх структурних одиниць економіки.

Активізація інноваційної діяльності безпосередньо пов'язана з функціонуванням і розвитком підприємницького сектору, який є основним провідником, каталізатором і носієм інновацій. Згідно з офіційною статистикою, питома вага підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність у США, Японії, Франції, Німеччині та інших європейських країнах, становила 70–80 %. Натомість в Україні частка підприємств, що реалізують і впроваджують інновації зменшилась від 26 % у 1994 році до 13 % у 2003 році (табл.1) [4. с. 39].

Таблиця 1

Основні показники діяльності підприємств в Україні

Показники	1994 р.	1998 р.	2000 р.	2002 р.	2003 р.
Кількість підприємств, що впроваджували інновації	2181	1503	1491	1506	1232
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, в загальній кількості підприємств, %	26,0	15,1	14,8	14,6	12,7

Оснoву усього підприємницького сектору соціально орієнтованої ринкової економіки становить малий бізнес (90–95 % від загальної кількості підприємств), якому належить особливе місце в економічній системі держави. Фактично саме малий бізнес створює в середньому 50–70 % економіки розвинених країн, така його частка у структурі ВВП забезпечує 50–70 % зайнятості усього населення, тобто він виступає основним роботодавцем працездатного населення. На 1000 осіб населення таких підприємств припадає в середньому близько 50–60 одиниць (табл. 2) [1, с. 103].

Таблиця 2

Показники, що характеризують стан розвитку малих підприємств у різних країнах

Країна	Частка МП у ВВП (%)	Частка МП у загальній чисельності зайнятих (%)	Кількість МП (тис.)	Кількість МП на 1000 жителів
Велика Британія	50–53	49	2630	46,0
Німеччина	50–52	46	2290	37,0
Італія	57–60	73	3920	68,0
Франція	55–62	54	1980	35,0
Країни ЄС (загалом)	63–67	72	15770	45,0
США	52–55	54	19300	74,2
Японія	53–57	78	6450	50,0
Росія	10–11	10	890	6,1
Україна	Близько 10	Близько 10	273	6,0

Характеризуючи стан розвитку малого бізнесу в Україні, можна відзначити, що його масштаби та внесок далекі від економічно розвинених країн. Малі підприємства виробляють приблизно на рівні 10 % ВВП і забезпечують тільки 8 % зайнятих від загальної чисельності працюючого населення. На 1000 осіб населення припадає менше 10 таких підприємств. До того ж певна диференціація, нерівномірність розвитку простежуються у регіональному перерізі по Україні. Фактично на 9 регіонів припадає близько 67 % малих підприємств від загальної чисельності, на інші регіони 33 % [2, с. 67]. Усе це кумулятивно позначається і на загальному стані економіки країни.

Сьогодні в Україні потреба у прискореному розвитку малого підприємництва на інноваційній основі надзвичайно велика. Крім таких чинників, як платоспроможний попит з боку населення, розвиток комерційної та комунікаційної інфраструктури, реформування системи оподаткування, системи соціального страхування, системи адміністрування тощо, особливе місце в сприянні малому бізнесу належить фактору фінансування, фінансової забезпеченості.

Цілковито задовольнити потреби у фінансуванні лише за рахунок власних ресурсів малий бізнес природно не в змозі. Найбільш розповсюдженим шляхом фінансової підтримки і основним джерелом живлення за стандартом розвинених економік на відміну від України є одержання банківського кредиту. Підприємництво може ефективно функціонувати і розвиватися тільки за умов належного банківського кредитування, яке набуває щоразу більшого значення, потенційно є найефективнішим джерелом ресурсів.

Разом з тим кредитування банками інноваційної діяльності, малого бізнесу істотно впливає не лише на реальний сектор економіки, а й на розвиток самого банківського сектору, даючи змогу збільшувати банкам обсяг реалізації своїх послуг, контролювати кредитний ризик, ефективніше управляти кредитним портфелем, і, як наслідок, досягати кращих результатів у діяльності, повніше задовольняти свої інтереси.

Впливаючи на інноваційний розвиток малого підприємництва кредитуванням, банки створюють культивоване поле, додатковий сегмент для свого розширення, диверсифікуючи тим самим прибутки, ризики, послуги, кредитний портфель і діяльність загалом.

Банківське кредитування інноваційного розвитку малого бізнесу забезпечує (створює) найбільший ефект мультиплікації для розвитку економіки. Відбувається свого роду одночасна дія двох інтегральних, органічно взаємопов'язаних мультиплікаторів, – інвестиційного і грошового.

Як відомо, мультиплікатор інвестицій показує залежність приросту обсягу національного виробництва від зростання інвестицій в економіку.

Грошовий мультиплікатор показує максимальну кількість нових кредитних грошей, яку може утворити кожна грошова одиниця за певної величини обов'язкових резервів. (Процес створення пропозиції грошей банківською системою).

Інноваційне мале підприємство, маючи високу рентабельність, є чинником розширення виробництва, появи нових фірм, видів діяльності, галузей і секторів економіки і двигуном її розвитку.

До того ж розширення виробництва в кожній царині праці завжди посилює попит на товари, які виробляють в інших галузях. Специфікою малого бізнесу інноваційної діяльності є їх орієнтованість більшою мірою на споживчий ринок, і тим самим вони впливають на споживчий попит. Зміни у споживчому попиті відповідно впливають і на інвестиційний попит. Тим самим мультиплікація (збільшення, примноження) доповнюється акселерацією, акселеративним ефектом (прискорювачем).

Акселератор показує у скільки разів зростуть нові інвестиції у відповідь на зміни в обсягах виробництва:

$$b = \frac{I_t}{Y_t - Y_{t-1}},$$

де b (акселератор) – коефіцієнт акселерації; I_t – зростання нових інвестицій; $Y_t - Y_{t-1}$ – приріст доходу в періоді t порівняно з попереднім періодом [5, с. 241].

Багатофакторний аналіз кожної зі складових мультиплікаторів в інтерпретації на цю проблематику є підтвердженням їх високого ефекту для економіки:

$$m = \frac{1}{1 - (1 - MTR) * (MRS + MPI - MRM) * KSE},$$

де m – мультиплікатор інвестицій; MTR – граничний податковий коефіцієнт, який показує, наскільки збільшується величина податкових вилучень зі зміною ВВП; MRS – гранична схильність до споживання, яка показує зміни у споживанні зі зміною національного доходу; MPI – гранична схильність до інвестицій, яка показує зміни у інвестиціях зі зміною національного доходу; MRM – гранична схильність до імпорту, яка показує, наскільки змінюється імпорт зі зміною величини національного доходу [5, с. 224]; KSE – коефіцієнт тінізації економіки.

$$m = \frac{1 + d}{rr + d},$$

де m – грошовий мультиплікатор; d – коефіцієнт депонування – відношення готівки до депозитів; r – фактичний рівень резервування, який включає обов'язкове резервування і касові залишки комерційних банків (надлишкові резерви) [5, с. 310].

Характерною особливістю функціонування малого бізнесу, інноваційної діяльності є те, що вони завжди є об'єктом податкового стимулювання, як правило, через механізми податкових канікул, спрощеної системи оподаткування, обліку, звітності тощо, що визначає високий факторний вплив на збільшення ефекту мультиплікації граничного податкового коефіцієнта.

Переважає зайнятість працездатного населення у малому бізнесі та інноваційній діяльності, що є пріоритетом для країни, і за умов доповнюваності цієї складової соціальними регуляторами, гарантіями, стабілізаторами, ефективною соціальною політикою визначає, своєю чергою, високий факторний вплив на збільшення ефекту мультиплікації граничної схильності до споживання.

До того ж розвиток малого підприємства на інноваційній основі забезпечує більшу конкурентоспроможність національного продукту на світових ринках, розширює пропозицію, сегмент вітчизняного ринку, зокрема і за рахунок імпортозаміщення, що знову ж таки визначає значний факторний вплив на збільшення ефекту мультиплікації, граничної схильності до імпорту у цій алгоритмізації.

І чи не найосновніше – сприяє детінізації економіки, враховуючи саме особливість економіки України, більше 50 % якої за різними методологіями і оцінками експертів знаходиться в тіні, а це дасть змогу значно більшу частину створюваного продукту перерозподіляти через бюджетний механізм, впливаючи тим самим на соціально-економічний розвиток країни.

Детінізація обмежує тезаврацію і зменшує коефіцієнт депонування, який в Україні становить близько 0,49 [3, с. 24], що збільшує грошовий мультиплікатор. Крім того, мобільність малого бізнесу, його інтенсивний розвиток збільшує кредитний портфель банківської системи, підвищує ефективність використання акумульованих нею ресурсів, впливаючи тим самим на зменшення фактичного рівня резервування (касових залишків), також ще однієї складової грошової

мультиплікації. Усе це значно розширює, розпорошує грошову масу, покращує її структуру, істотно впливає на зростання рівня монетизації (коефіцієнт насичення економіки грошима).

Абсорбування (поглинання) грошей банківською системою, своєю чергою, також є і чинником протидії інфляції, що є важливо для стабільності курсу національної валюти, позначається на зменшенні процентних ставок, і сприяє зростанню додаткового кредитного ресурсу, збільшенню довгих грошей (довгострокових кредитів) в економіку, яких так потребує інноваційний розвиток, мале підприємництво.

Для прикладу в Україні частка довготермінових кредитів в загальному обсязі кредитного портфеля банківської системи становить 53 %, на відміну від розвинених країн, в яких частка довготермінового кредитування становить 70–80 % (табл. 3) [6, с. 70].

Таблиця 3

Кредити, надані комерційними банками України

Показники	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
Кредитний портфель (тис. грн.)	32026	46736	73442	97197	152447
У тому числі довготермінові кредити, %	18,1 %	23,3 %	39,1 %	46,3 %	53,0 %

Як наслідок, це позначається на рівні монетизації економіки. В Україні цей показник знаходиться в межах 50 %, тоді як у розвинутих країнах для порівняння – від 70 % і вище, що відповідно є ознакою вищого рівня стабільності фінансової системи країни (табл. 4) [3, с. 21].

Таблиця 4

Показники, що характеризують грошовий обіг в Україні

Роки	Частка Мо в Мз, %	Грошовий мультиплікатор	Рівень монетизації (Мз/ВВП), %
2001	39,8	1,98	19,10
2002	41,3	2,11	24,50
2003	37,1	2,37	29,91
2004	33,7	2,34	32,02
2005 (серпень)	32,7	2,41	49,07

Висновки

Отже, банківське кредитування розвитку малого бізнесу на інноваційній основі є дуже важливим для розвитку української економіки, ефективного функціонування усіх її агрегованих складових, фінансового ринку, товарного ринку, ринку ресурсів тощо, які є інфраструктурними інституціями стосовно один одного. Зміни, певні тенденції розвитку на одній із цих сфер неминуче позначаються на іншій.

Перспективи подальших досліджень

Провести дослідження вказаної у роботі проблеми з іншого боку, а саме: дослідити вплив інноваційного розвитку малого бізнесу на розвиток банківської системи, що може, своєю чергою, забезпечити зростання макроекономічних показників і подальший соціально-економічний розвиток України.

1. Бобров Є. Сучасний стан і перспективи розвитку кредитування малого бізнесу // *Фінанси України*. – 2004. – №1. 2. Варналій З. *Мале підприємництво України як чинник регіонального розвитку: стан та перспективи* // *Актуальні проблеми економіки*. – 2004. – №4. 3. Науменкова С. *Основні тенденції розміщення грошової маси та їх вплив на формування грошово-кредитної політики* // *Вісник НБУ*. – 2006. – №1. 4. Притикіна О. *Інноваційна політика України та інтеграція до ЄС* // *Фінанси України* – 2005. – №5. 5. Базилевич В., Базилевич К., Баластрик Л. *Макроекономіка: Підручник*. – К.: Знання, 2004. – 851 с. 6. *Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2006 року* // *Вісник НБУ*. – 2005. – №12.